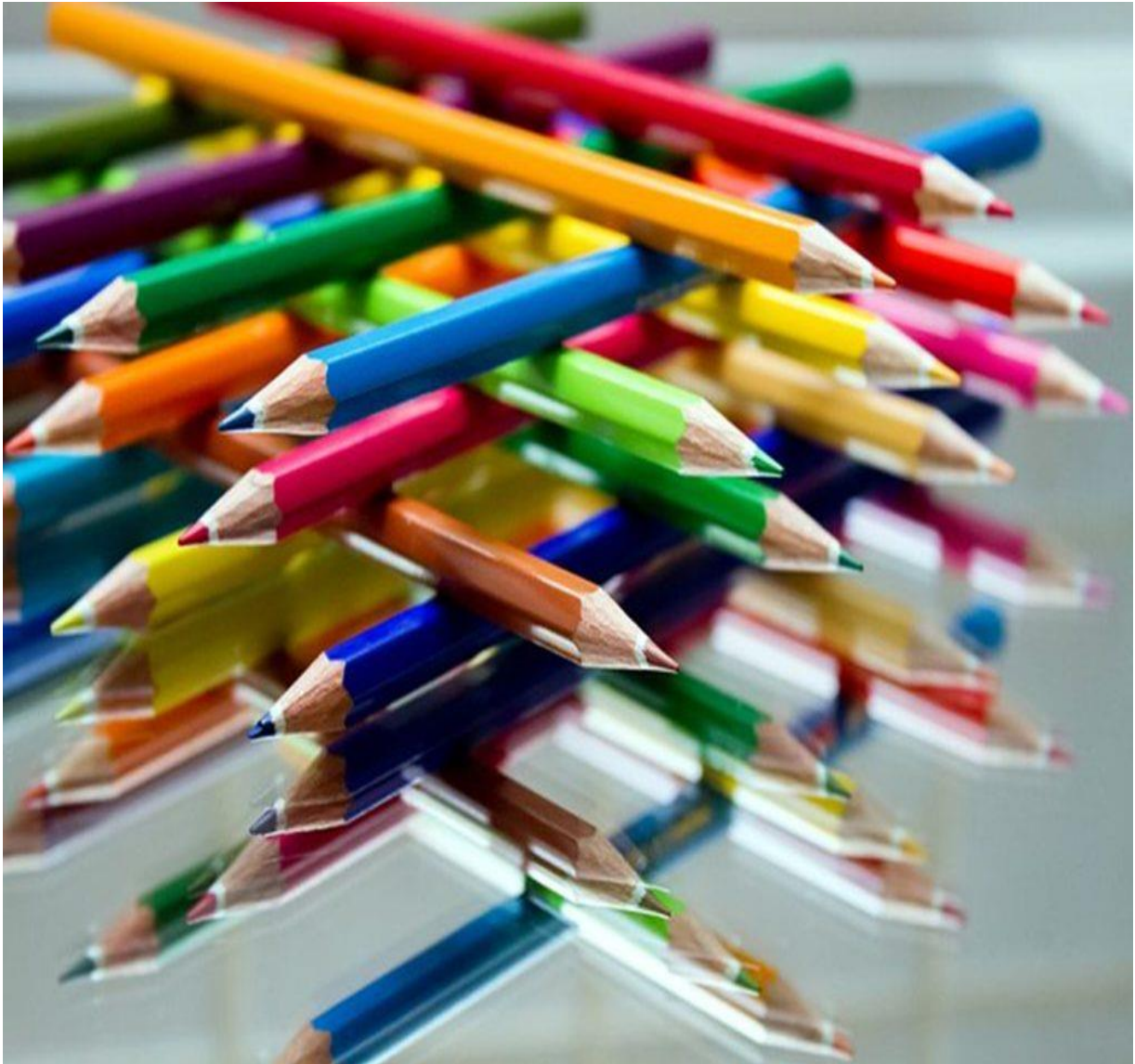

Marknadsskolan i Nacka – en rapport om en skola dränerad på resurser och försämrad kvalitet

Författare: Jan-Åke Fält 2025

Sammanfattningen

När friskolereformen infördes under början av 1990-talet talades det om mångfald, valfrihet, nedläggningshotade glesbyggsskolor och att med ökad konkurrens skulle vi få Europas bästa skola. I proposition 1991/92:230, Valfrihet i skolan, uttrycker Beatrice Ask de nya visionerna med orden ” Men jag hyser också en förhoppning att reformen skall starta en utveckling även av fristående skolor med andra profiler. Det kan handla om föräldrakooperativ, speciella ämnesprofiler eller nedläggningshotade glesbygdsskolor som kan få en ny chans under nytt huvudmannaskap.”

Verkligheten efter 30 år av friskolereform talar ett helt annat språk. Vi har fått en marknadsskola med ökad segregation, sänkta kunskapsresultat och fri dragningsrätt för de vinstdrivna aktiebolagsskolorna. I stället för mångfald har vi fått enfald där några få skolkoncerner kommit att dominera.

Denna rapport beskriver hur Nacka kommun påverkats av marknadsskolan och hur den dräneras på resurser som borde komma elever och skolpersonal till del.

Förlusten i kvalitet och resurser som Nacka drabbats av kan uppskattas till **40 heltidstjänster/år** inom grundskolan och **24 heltidstjänster/år** inom gymnasieskolan. Eller uttryckt på annat sätt; vinsten som skolkoncernerna plockat ut från skolmarknaden i Nacka är ca **48 000 000 kronor/läsår**.

Vinsterna skapas med hjälp av sämre kvalitet där de vinstdrivna skolorna oftast har lägre lärartäthet och färre lärare med högskoleutbildning.

- Den lägre lärartätheten i grundskolan motsvarar 39 heltidstjänster om de vinstdrivna grundskolorna haft samma lärartäthet som de kommunala skolorna.
- I de kommunala grundskolorna i Nacka är andelen lärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne 80 procent. Motsvarande för de vinstdrivna grundskolorna är 76 procent.
- I de kommunala grundskolorna har 92,2 procent av lärarna en tillsvidareanställning jämfört med de vinstdrivna grundskolorna där genomsnittet är 89 procent.
- I de kommunala gymnasieskolorna i Nacka är andelen lärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne 96,5 procent. Motsvarande för de vinstdrivna gymnasieskolorna är 86,6 procent.
- I de vinstdrivna gymnasieskolorna i Nacka är betygsinflationen större än i de kommunalt drivna gymnasierna.

Källor och metod att beräkna vinster och försämrad kvalitet

All statistik kring elever, lärartäthet, elever/syv och socioekonomisk bakgrund är hämtade från Skolverket, www.skolverket.se/skolutveckling/statistik. Uppgifter om vinstmarginaler är hämtade från respektive skolkoncerns årsredovisningar. Storleken på ersättningen/skolpengen till de vinstdrivna friskolorna är hämtat från Nacka kommun. Uppgiften om genomsnittlig månadslön för grundskollärare respektive gymnasielärare är hämtad från Statistiska Centralbyrån. Samtliga uppgifter gäller 2023/2024 om inte annat anges. Om andra källor

används redovisas de löpande i texten. Med vinstdrivna friskolor avses skolor vars företagsform är aktiebolag.

Vinst beräknat på skolkoncernernas rörelsemarginal (EBIT).

Ett sätt att räkna på skolföretagens vinster är att använda sig av hur stor rörelsemarginal som redovisas i företagens årsredovisningar. Då offentlighetsprincipen inte gäller för aktiebolag kan vi bara använda oss av de årsredovisningar som finns tillgängliga. I årsredovisningarna för de stora skolkoncernerna visas inte hur just exempelvis AcadeMedias lokala skola i Linköping går med vinst utan de siffror vi kan ta del av gäller koncernen i stort.

AcadeMedia anger i sin årsredovisning för 2023/2024 sitt lönsamhetsmål till 7–8 procent och redovisar för grundskolans en vinstmarginal på 7,2 procent. För gymnasieskolan låg den på 8,2 procent.

SVT rapporterar den 3 februari 2023 att ”En halv miljard i koncernbidrag skickas till Engelska skolans ägarbolag... Engelska skolan driver 46 skolor och fick in fem miljarder kronor i skolpeng och bidrag under ett och ett halvt år. Det är från det bolaget en halv miljard kronor har lämnat verksamheten.” Förtjänsten/rörelsemarginalen ligger med andra ord på 10%.

Kunskapsskolan redovisar i sin årsredovisning för 2022/2023 en vinstmarginal på 8 procent före avskrivning.

Vinsten för både grundskolan och gymnasiet har beräknats genom att använda en genomsnittlig procentuell vinstmarginal. För grundskolan har den uppskattats till 7 procent och för gymnasieskolan 8 procent.

Grundskolan i Nacka efter 30 år med friskolereform

Under läsåret 2023/2024 gick cirka 14 000 elever i någon av Nackas grundskolor. 4 800 eller cirka 34 procent av eleverna gick i en enskild driven skola/friskola. 4 400 (92 procent) av dessa elever hade en vinstdriven huvudman. Av de dessa gick nästan 75 procent, motsvarande 3 300 elever, i någon av de större vinstdrivna skolkoncernerna som Internationella Engelska Skolan, AcadeMedia, Jensen och Kunskapsskolan.

148 elever gick i Backeboskolan som drivs som ekonomisk förening och 214 elever gick i den stiftelsedrivna Idunskolan (Waldorf).

Den totala andelen friskoleelever i landets grundskolor är cirka 15 procent, varav 75 procent går i en fristående skola som är vinstdriven. Nackas grundskolestruktur avviker från Sveriges grundskolemarknad med att ha en större andel elever i friskolor (33procent) och då framför allt i vinstdrivna (92 procent).

Lärartäthet

En av de största utgiftsposterna för skolan är lärarlöner. Att ha en låg lärartäthet med så många elever som möjligt per lärare är nödvändigt för att skapa utrymme för vinster. I tabellen nedan redovisas antalet elever per lärare i några olika grundskolor.

Lärartäthet elever/lärare i några av grundskolorna i Nacka 2023/2024

Skola	Elever/lärare
Neglinge skola (Kommunal)	20,2
Sigfridsborgs skola (Kommunal)	17,7
Lilla Nacka Skola (Aktiebolagsskola)	17,0
Internationella Engelska Skolan (Aktiebolagsskola)	16,0
Genomsnitt Vinstdrivna grundskolor	15,2
Genomsnitt Nacka kommunala grundskolor	13,4

Lärartäthet kommunala huvudmän grundskolan 2023/2024

Kommun	Elever/lärare
Nacka	13,4
Falun	11,5
Göteborg	11,8
Linköping	11,4
Malmö	12,6
Stockholm	13,0
Genomsnitt i riket	11,8

De vinstdrivna grundskolorna i Nacka har fler elever per lärare i genomsnitt än de kommunala. Men vi ser också att i de kommunala skolorna i Nacka är andelen elever/lärare högt jämfört med riket i övrigt.

I genomsnitt har de vinstdrivna grundskolorna i Nacka 15,2 elever/lärare jämfört med 13,4 elever/lärare i de kommunala grundskolorna. Det innebär att de vinstdrivna skolorna ”sparat” utgifter motsvarande 40 heltidsanställda lärare, jämfört med om de haft samma lärartäthet som de kommunala skolorna.

Lärare med pedagogisk högskoleexamen och lärarlegitimation

Ett annat område som ger möjlighet att öka vinsten är att ha färre lärare med pedagogisk högskoleutbildning, vilket ger möjlighet att minska lönekostnaderna. Andelen lärare med lärarlegitimation är lägre i de vinstdrivna skolorna. I de kommunala grundskolorna i Nacka är andelen lärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne 80 procent. Motsvarande för de vinstdrivna grundskolorna är 76 procent. Bland de tolv skolor med högst andel lärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne är 10 kommunala och 2 vinstdrivna.

Lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne

Skola	Andel
Borgvallsskolan (kommunal)	98
Vilans skola (kommunal)	92,1
Eklidens skola (kommunal)	88,8
Noblaskolan Lännersta (aktiebolagsskola)	87,2
Orminge skola (kommunal)	86,8
Bo Gårds skola (kommunal)	86,5
Sickla skola (kommunal)	86,2
Sigfridsborgskolan (kommunal)	84,5
Skuru skola (kommunal)	84,3
Viktor Rydberg Nacka (aktiebolagsskola)	83,2
Neglinge skola (kommunal)	82,7
Ektorps skola (kommunal)	82,5

När det gäller Internationella Engelska Skolan så undantas de från att redovisa lärarbehörighet då de har delar av sin undervisning på engelska. ”Skolverket redovisar inte uppgifter om pedagogisk högskoleexamen för de grundskolor som har tillstånd från Skolinspektionen att anordna delar av undervisningen på engelska” (Skolverkets statistiksidor analysverktyg).

Segregerad grundskola?

Elevunderlaget skiljer sig vanligtvis åt mellan friskolorna och de kommunala skolorna. I Sverige har 61,9 procent av elever som går i de kommunala grundskolorna föräldrar med eftergymnasial utbildning. För elever som går i fristående skolor är motsvarande siffra 73,7 procent.

I Nacka har 80,7 procent av eleverna som går i de kommunala grundskolorna föräldrar med eftergymnasial utbildning. Motsvarande för de fristående skolorna är 82,1 procent. Skillnaden mellan de kommunala och fristående skolorna är med andra ord inte speciellt stor.

Men två skolor avviker från mönstret och det är Nordic International School och Viktor Rydbergs Skola. 63,6 procent av elevernas föräldrar på Nordic International School har eftergymnasial utbildning och vid Viktor Rydbergs skola har endast 49 procent av föräldrarna eftergymnasial utbildning. De båda skolorna har också en betydligt högre andel elever med utländsk bakgrund. På Nordic International School har 62,1 procent av eleverna utländsk bakgrund och på Viktor Rydberg har 80,5 procent av eleverna utländsk bakgrund. Genomsnittet i Nacka av elever med utländsk bakgrund är 15,5 procent.

Färre personal inom andra yrkesgrupper i skolan

Andra besparingsområden för de vinstdrivna skolorna kan vara mindre bemanning i skolbibliotek, elevhälsovård och studie- och yrkesvägledare (SYV). Någon tillgänglig statistik finns inte gällande de två först nämnda yrkeskategorierna, men för studie- och yrkesvägledare finns statistik. I de fristående grundskolorna i Nacka är det 1236 elever/SYV (årskurs 7–9) jämfört med 841 elever/SYV i de kommunala grundskolorna.

Något färre tillsvidareanställda bland de stora skolkoncernerna

I de kommunala skolorna har 92,2 procent av lärarna en tillsvidareanställning jämfört med de vinstdrivna grundskolorna där genomsnittet är 89 procent.

Grundskolan dränerad på 30 miljoner alternativt 40 heltidstjänster

De olika vinstdrivna grundskolorna i Nacka fick under 2023/2024 en total ersättning/skolpeng på 440 miljoner. En vinstmarginal på 7 procent motsvarar cirka 30 miljoner i vinst.

Enligt SCB:s statistik var en genomsnittlig grundskollärlön i Stockholmsregionen ca 43 000 kr/mån år 2023. Med personalomkostnader på 40 procent blir arbetsgivarens lönekostnader cirka 730 000 kr/år för en heltidstjänst. En vinst på 30 miljoner motsvarar cirka 40 lärare på heltid.

Viktor Rydberg banar vägen för socioekonomisk ersättning

Hösten 2021 startade stiftelsen Viktor Rydberg en grundskola i Fisksätra. Där hade tidigare varit en kommunal skola som lades ner hösten 2019. Den lades ned då skolan inte fick de socioekonomiska resurser som behövdes med hänsyn till den stora andelen elever med föräldrar med kort utbildningstid och utländsk bakgrund.

Stiftelsen Viktor Rydberg driver flera populära skolor i Stockholmstrakten. Det är skolor som har mycket hög andel välutbildade föräldrar och låg andel elever med utländsk bakgrund. Fisksätraskolans elever har föräldrar med kort utbildningsbakgrund och många har utländsk bakgrund. Att driva en sådan skola är helt annorlunda jämfört med Viktor Rydbergs andra skolor.

Bara ett halvår efter att Viktor Rydberg öppnat skola i Fisksätra meddelade de att den ekonomiska situationen var ohållbar. Om inte Nacka kommun höjer sina ersättningar kan skolan tvingas att lägga ner.

Då meddelade kommunalrådet Mats Gerdau från Moderaterna i Nacka att kommunen skjuter till ytterligare tio miljoner kronor. De ska gå till skolor där många elever har utländsk bakgrund för att förstärka språket. De allra flesta av dessa elever går i Fisksätraskolan. Man kan säga att Fisksätraskolan fick ett riktat stöd som även gynnade en del andra skolor. Det socialdemokratiska oppositionsrådet Alva Dahn uttalade sig i Dagens Nyheter om den moderatledda Alliansens nyvaknade intresse för att stötta Fisksätraskolan och hon var inte imponerad.

”Det är självklart bra att skolan i Fisksätra får riktade bidrag, men det känns samtidigt tragiskt att när Fisksätraskolan var i kommunal regi så brydde sig inte den borgerliga majoriteten om de signaler som då kom från den skolledningen om underfinansiering, säger Alva Dahn (S) kommunalråd i opposition.” (DN 17/2 2022)

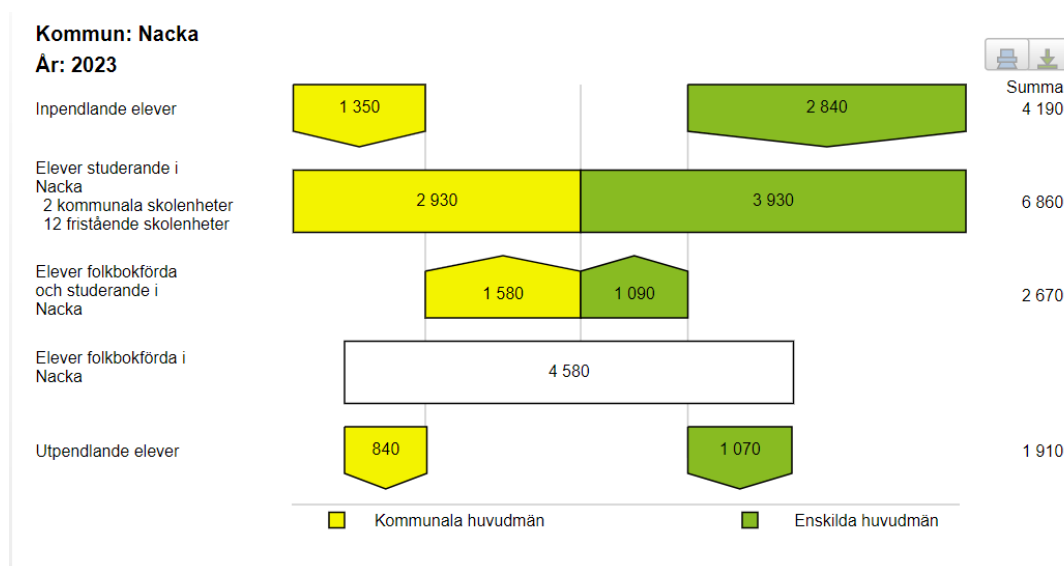
Exemplet med Fisksätraskolan visar att i Nacka så finns det pengar när det gäller att stötta fristående skolor.

Gymnasieskolan i Nacka efter 30 år med friskolereform

Det totala antalet gymnasieelever studerande i Nacka kommun 2023 var 6860. Antalet folkbokförda och studerande elever i Nacka kommun var 2670. Antalet elever folkbokförda i Nacka men studerande i annan kommun var 1910.

Av de 4580 "Nacka-eleverna" studerade 2160 (47 procent) i en enskilt driven gymnasieskola. 1090 elever gick i en gymnasiefriskola i Nacka kommun och 1070 i en gymnasiefriskola i en annan kommun. Samtliga gymnasiefriskolor i Nacka är vinstdrivande.

1580 elever gick i kommunalt gymnasium i Nacka. 840 i annan kommunal gymnasieskola.

AcadeMedia dominerar bland vinstdrivna gymnasieskolor

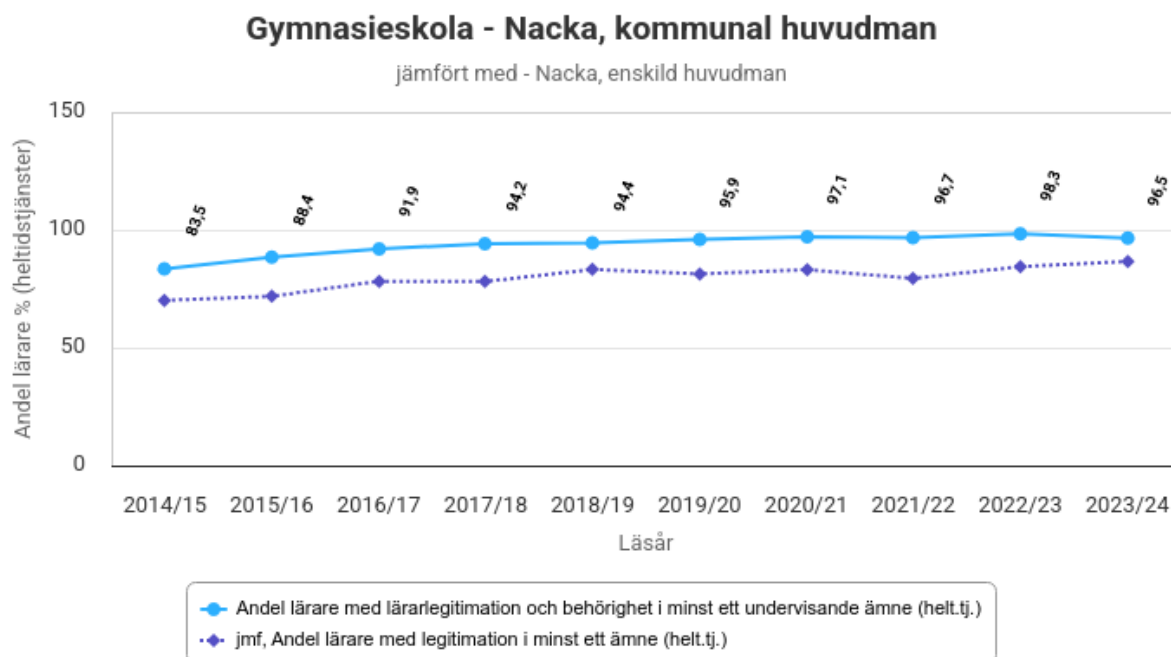
Bland de vinstdrivna gymnasieskolorna dominerar skolkoncernen AcadeMedia stort. 2502 elever går i en skola som ägs av AcadeMediakoncernen. Detta ger AcadeMedia en marknadsandel på 68 procent bland de vinstdrivna gymnasieskolorna i Nacka.

Lärartäthet

Metoden att jämföra lärartäthet mellan olika gymnasieskolor/program är inte möjlig att göra på samma sätt som i grundskolan. Detta då undervisningen/klasstorleken i olika yrkesinriktade, estetiska respektive teoretiska program kan se väldigt olika ut.

Lärare med pedagogisk högskoleexamen och lärarlegitimation

Andelen lärare med lärarlegitimation är lägre i de vinstdrivna skolorna. I de kommunala gymnasieskolorna i Nacka är andelen lärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne 96,5 procent. Motsvarande för de vinstdrivna gymnasieskolorna är 86,6 procent.

Något färre tillsvidareanställda bland de vinstdrivna gymnasieskolorna

I de kommunala gymnasieskolorna skolorna har 96,3 procent av lärarna en tillsvidareanställning jämfört med de vinstdrivna grundskolorna där genomsnittet är 92,4 procent.

Glädjebetygen är fler i de vinstdrivna gymnasieskolorna

Ett sätt att locka till sig fler elever och öka intäkterna är att ge höga (för höga) betyg till eleverna. Detta leder också till ett orättvist urval av studerande till populära högskoleutbildningar och att de studerande som fått glädjebetyg kan få problem med att klara den aktuella utbildningen. Nedan två exempel på relationen mellan kursbetyg och resultat i nationella prov. I kursen Matematik 2 B ger tre aktiebolagskolor mellan 45 – 52 % av eleverna högre betyg än de fått på nationellt prov. I kursen Svenska 1 ser motsvarande resultat med tre aktiebolagskolor som gett 45 – 50 % av eleverna ett högre betyg än vad de presterat på det nationella provet.

Relation kursbetyg/kursprov Ma 2 B vt 24	Huvudman	Andel % högre betyg
Nacka Enskilda Gymnasium	Nacka Enskilda Gymnasium AB	52,0
Nacka Strands Gymnasium	Nacka Strands Gymnasium AB	47,6
JENSEN Gymnasium Nacka Strand	Jensen Education College AB	45,5
Sjölins Gymnasium Nacka	Sjölins Gymnasium AB	22,8
YBC, Young Business Creatives	Nacka kommun	15,8
Drottning Blankas Gymnasieskola Nacka	DBGY Kronan AB	15,2
Nacka Gymnasium	Nacka kommun	14,7
Ebba Brahe Gymnasium	Ebba Braheskolan AB	7,3

Relation kursbetyg/kursprov Svenska 1	Huvudman	Andel % högre betyg
Designgymnasiet Sickla	Designgymnasiet i Sverige AB	50,0
Drottning Blankas Gymnasieskola Nacka	DBGY Kronan AB	46,7
Magelungens Gymnasium Danvikstull	Magelungen Utveckling AB	50,0
NTI Gymnasiet Nacka Strand	NTI Gymnasiet Macro AB	25,0
Nacka Gymnasium	Nacka kommun	19,7
Praktiska Gymnasiet Nacka	Praktiska Sverige AB	15,4

Gymnasieskolan dränerad på 18 miljoner alternativt 24 heltidstjänster

Nacka kommuns utgifter till privata utförare av gymnasieutbildning var 230 miljoner kronor enligt årsbokslut 2023. De 1090 elever som gick i någon av Nackas gymnasiefriskolor gick alla i en aktiebolagsskola och om de elever (1070) som gick i gymnasiefriskola i annan kommun också gick i vinstdriven skola så skulle vinsten för aktiebolagsskolorna avseende Nackaelever motsvara 18 miljoner eller 24 heltidstjänster. På nationell nivå är 90 procent av de fristående gymnasieskolorna vinstdrivna (LO Hur mångfald blev enfald uppdaterad 2022).

Nacka sålde skolor för 1,8 miljarder – hyr tillbaka ännu dyrare

Genom utförsäljning av bland annat skolor så skriver tidningen **Mitt I** om Nacka kommun dåliga affärer. ”Nacka kommun sålde skolor, förskolor och äldreboenden till Rikshem för 1,8 miljarder kronor 2014. ...”Nacka hyr tillbaka 28 av 39 fastigheter för mer än vad affären gav”. Detta rapporterades 2023.11.20 i samband med att Saltängens skola skulle stängas, samtidigt som kommunen skulle fortsätta att betala hyra för denna skola fram till 2028. Detta exempel, likt Viktor Rydberg i Fisksätra, ger fog för att Nacka kommun drivs av idén om den privata driftens fördelar även när det gäller offentlig samhällsviktig verksamhet.

30 år med marknadsskola i Nacka

Resultatet i Nacka av det skolexperiment som startade med propositionen Valfrihet i skola 1991/92 blev allt annat än mångfald, fler föräldrakooperativ eller en skola i världsklass. Vi fick i stället en skola med:

- En ökad enfald med dominans av vinstdrivna skolkoncerner och speciellt inom gymnasieutbildningen där AcadeMedia dominerar
- Färre lärare/elever i de vinstdrivna skolorna jämfört med de kommunalt drivna.
- Färre lärare med lärarlegitimation i de vinstdrivna skolorna
- Dränering av skolornas resurser där skattebetalarnas pengar förts över till aktieägarna
- Glädjebetygen större bland de vinstdrivna gymnasieksolorna